

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Únor 1948.

Číslo 6.

Vychází každý měsíc mimo prázdniny v Hranicích. — Odpovědný zástupce listu Antonín Frel v Dolním Újezdě u Lipníka n. Bečvou. Nákladem Okresní osvětové rady v Hranicích. — Tiskem knihtiskárny Jar. Strojila v Přerově.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Únor 1948.

Číslo 6.

Obsah 6. čísla: Dr. Jiří Radimský: Židé v přerovském kraji roku 1763. — J. Mráček: Z historie lipnických domů. (Dokončení.) — J. a M. Mikulíkovi: Strážské usedlosti a jejich držitelé před 235 lety. (Dokončení.) — Františka Sustková: Spáuvské tětvy. — Antonín Jambor: Záhorská svatba. — *Vlastivědná besídka mládeže*: U pramene Odry. (Ant. Frel.) — Zkamenělé dřevo. (Ing. Ant. Kubík.) — Hastrmani. (Z Hlinska.)

Záhorská kronika vychází každý měsíc mimo prázdniny. — Ročně 10 čísel, roční předplatné 30 Kčs. Placení se děje složitými listky šek. úřadu č. M. - 116.900. Vydává Okresní osvětová rada v Hranicích. — Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt v Brně ze dne 7. prosince 1946, č. I A - 4-2370-0: 146.212.

Vedoucí redakce: Antonín Frel, Dolní Ujezd u Lipníka n. Bečvou, jemuž budete též zasílány příspěvky.

Redakční sbor: B. Hajzner, B. Indra, Jan Krumplovič, M. Skácelík, Dr. Jos. Stojan a Dr. Bohuš Vybíral.

Širší redakční kruh: Antonín Bruňák, Frant. Dumbrovský, Marie Ebnerová, Karel Koch, Frant. Michalica, Jaroslav Očenášek, Josef Skříčil, Antonín Souček, Jaroslav Stranc, Frant. Sustek, Dr. Artur Závodský, O. Zbořilová a Boh. Zdráhala.

Administrace: Okresní osvětová rada v Hranicích.

Obálku navrhl akad. malíř a sochař Ladislav Vlodek.

Učitelské nakladatelství KOMENIUM, spol. s r. o., Brno, Leninova č. 24, vydalo:

Dr. Jan Vaněk: *Průhledy učitelstvím*. Je to soubor kapitol, které o učitelství napsal autor loni do Komenského, kde vzbudily pozornost všech, kteří mají zájem pro otázky, které souvisí s výchovou a školstvím vůbec. Obálka od prof. F. Doubravy. Cena brož. Kčs 10.—
25 let učitelského nakladatelství Komenium v Brně.

Pamětní sborník. Za spolupráce J. Krivánka a A. Zhoře k tisku připravil L. Novák. Obálku navrhl prof. F. Doubrava. Grafická úprava P. Hausra. Publikace vydána na paměť 25. výročí založení svého brněnského závodu a ke vzpomínce prvního čtvrtstoletí jeho práce pro československou školu a učitelstvo v zemi Moravskoslezské.

Okresní osvětová rada v Litovli vydala ve sbírce *Malé prameny*: Sv. 1. Univ. prof. Dr. J. Sebánek: *Historik Moravy*. Projev u pamětní desky a rodného domku prof. Františka Hrubého dne 24. srpna 1947. — Sv. 2. Fran. Směja: *Petr Bezruč*, K osmdesátinám národního umělce. — Sv. 3. Bohuslav Ošťádal: *Malíř Adolf Kašpar*. K 70. výročí jeho narození. Každý svazek Kčs 5.—

Nákladem Národní jednoty v Olomouci vyšly:

3 umělecké pohlednice: Arnošt Hrabal: *Hymnus práci*. Všichni do práce! To je naše řeč. — Druhá pohlednice — Arnošt Hrabal: *Boží mír pro každého*, pro náš národ a pro celý svět! — Třetí pohlednice: Arnošt Hrabal: *Nový život v pohraničí*.

Nákladem české grafické Unie, a. s., Praha II., Svobodova 1:

Jan Vrba: *Lesáci*. Horské příběhy. — V. vydání 1947. O této knize platí především slova Jindřicha Vodáka: U Vrby ve styku s navrstvenými pásmy hvozdu chodských se les změnil v ohromný svět pro sebe, v úplný zrcadelný obraz celého ostatního světa, v nesmírně husté nakupení tisícových rozličných životů, dějů, úkazů, z nichž každý se tlačí a doléhá na pátravou pozornost, aby byl zkoumavě

Dr. Jiří Radimský:

Židé v přerovském kraji roku 1763.

Ačkoliv počet židů na Moravě tvořil vždy jen poměrně malou část celého obyvatelstva naší země (2—3%), byli tu židé odedávna důležitým činitelem národohospodářským. Obchod, zvláště zahraniční s Haličí, Uhrami i Slezskem, byl totiž takřka výhradní jejich doménou, stejně jako měli v nájmu většinu domácích panských pivovarů a palíren. V době před josefínskou židovskou emancipací tvořili ovšem židé zcela oddělenou vrstvu obyvatelstva, a tak je zcela přirozené, že také naše nejstarší sčítání lidu až do roku 1804 dělí moravské obyvatelstvo na duše křesťanské a židovské.

V r. 1754, kdy bylo provedeno první úřední sčítání lidu v rakouských zemích — viz VVM 1946, str. 72 a d. — bylo na Moravě napočteno politickými úřady celkem 867.222 křesťanů a 19.752 židů (2.3%). Nejvíce židů tehdy bydlelo v kraji brněnském, 6.150 duší (2.051 mužů a 3.099 žen), pak následoval kraj olomoucký (4.190 — 2.009 mužů a 2.181 žen), přerovský (2.958 — 1.472 mužů a 1.486 žen), znojemský (2.526 — 1.227 mužů a 1.299 žen), jihlavský (2.076 — 1.072 mužů a 1.004 žen) a hradčický (1.852 — 922 mužů a 930 žen).

Počet židů na Přerovsku se však do roku 1760 snížil na 2.846 (1.455 mužů a 1.391 žen) a také počet všech židů na Moravě klesl na 19.141 duší. Později se však populační vývoj moravských židů ustálil, a r. 1763 žilo na Přerovsku celkem 2.916 osob židovského původu, jak nám ukazují zachované sčítací archy v guberniálním archivu v Brně, sign. M 41.

Nejvíce židů napočítali r. 1763 v Holešově (26 domů, 205 rodin, 762 osob) a v Lipníku n. B. (48 domů, 48 rodin, 476 osob). Mnoho židů žilo také v moravské enklávě Osoblaze (počet domů a rodin neudán, 476 osob), v Hranicích (počet domů neudán, 80 rodin, 360 osob), Kroměříži (56 domů, 80 rodin a 329 osob) a Přerov (počet domů a rodin neudán,

206 osob), kdežto na ostatních panstvích bylo nekřesťanů jen zcela málo: Branky 13 osob, Potštát 12, Choryně 3, Dřevohostice 14, Pavlovice 5, Děd. Sedlnice 21, Frenštát p. R. 18, Kelč 21, Rajnochovice 7, Kunvald 11, Suchdol 8, Koválovice 4, Lutopecny 5, Martinice 8, Lahotice 8, Krásno n. B. 15, Rožnov 7, Velké Karlovice 5, Val. Meziříčí 8, Horní Moštěnice 10, Nová Horka 10, Mošnov 6, Stikovec 5, Bartošovice 3, Říkovice 9, Skalička 4, Manská Sedlnice 13, Štáblovice 13, Uhlířov 10, Slatina 13 a Vsechovice 7.

Podle stáří bylo r. 1763 na Přerovsku mládeže do 15 let 1095 (703 hochů a 392 dívek), 15—20letých 297 (163 mužů a 134 žen), 20—40letých 885 (637 m. a 248 ž.), 40—50letých 493 (324 m. a 169 ž.) a starších 146 (111 m. a 35 ž.), celkem všech mužů 1.938 a 978 žen. Tento podivný poměr obou pohlaví, odporující všem jiným údajům, možno vysvětlit jen nějakým omylem v guberniální tabulce, kde je na př. také uveden mylně součet židů na Přerovsku o 30 osob menší (2.886).

Za rok 1763 tu zemřelo 81 mužů a 54 žen a narodilo se při 48 sňatcích 74 židovských hochů a 62 dívek; roční přírůstek činil tedy jen jedinou osobu. Nově se přistěhovavších židů bylo napočteno 22 (13 m. a 9 ž.), a vystěhovalců mnohem více, 59 (32 m. a 27 ž.); tento emigrační úbytek byl však asi jen přechodným zjevem, neboť židů na Moravě pak ještě přibývalo (r. 1817 jich bylo 27.538 osob). Počet židů nebyl však od r. 1804 úředně zjišťován, takže data Haasova (*Die Juden in Mähren*, Brno 1908), jsou jen dohady. Roku 1921 se pak na Moravě přihlásilo k národnosti židovské 15.335 osob a k židovskému náboženství 37.989 lidí.

J. Mráček:

Z historie lipnických domů. (Dokončení.)

Roku 1588 vrací se nám zase Pavel Odvářka, dřívější majitel domu, jehož životní osud zavál do Bystřice u Olomouce, kdy prodává pro svou potřebu 90 R na tomto domu Jakuba Čápa pánům starším za 20 R k obci a ty mu byly hned z obecních peněz vydány.

Dále 1597 čteme, že Jakub Čáp má za dům dopláceti 202 R, v tom od Třeštíka obecních 15 R, Třeštíkových 29 R, od Odvářky 90 R, od pana Mole 68 R obecních skoupených.

O dalších majitelích poučuje nás Bílá purkrechtní kniha z r. 1584. *) Roku 1597 dostal dům nového majitele, jímž byl *Jiřík Třeboňský*. Jeho sousedy byli Daniel Hrbáček (č. 9) a Jan Mladvaněk (č. 11). Dům koupil od pánů starších s vůlí Matěje syna a Zuzany vdovy po Jakubu Čápu za sumu 600 R, závdanku položil 60 R. Z toho ročních peněz dáno 15 R, totiž do sirotčích na Třeštíkovi 10 R a do obecních 5 R, Matějovi synu 22½ R a Zuzaně Čápce 22½ R. Zůstalo doplatit 540 R. Rychtářem tehdy byl Jiřík Sochurek.

Za zápisem o kupu je uvedeno: »Pamět. Když se peníze od obce na tom domu skoupené vyplní a na placení sumy Jakuba Čápa přijde... tehdy podle poručení Jakuba Čápa má na opravu zboru lipenského 10 R a na kostel zatím 2 R dáno a zpraveno býti.«

Syn Jakuba Čápa Martin dostal se snad za svým řemeslem do Prahy, jak vidět ze zápisu, jímž prodává svou spravedlnost po otci 170½ R. Tuto sumu »majíc dovolující list od vzácné moudrosti a opatrnosti pana purkmistra a rady Města Nového Pražského« prodal Jiříkovi Třeboňskému za 41½ R.

Zuzana Čapka měla též na domě spravedlnost 170½ R a doporučila z ní 1611 na opravu zboru lipenského 7½ R a na dlážku k novému kerchovu také 7½ R.

Jiřík Třeboňský zemřel téhož roku, kdy dům koupil, nebo 1598. Tohoto roku koupila dům *Zuzana vdova po Jiříkovi* od pánů starších na místě sirotků za 600 R, jež měla spláceti po 15 R ročně. Zaplatila hned 15 R, z toho přišlo do obecních 5 R a 10 R na sirotky Třeštíkovi do sirotčích peněz.

Roku příštího položila též 15 R, z toho na Třeštíkovi sirotky do sirotčích již posledních 9 R a do obecních 6 R. Měla doplácet 540 R, v tom obecních skoupených od Odvářky a od pana Mole 156 R.

Na domě měli Jakub syn Pavla Budišala, Kašpar švec s manželkou Annou a Václav Škvarala s manželkou Zu-

*) Na předním listě je zaznamenáno: Registrum purkrechtní města Lipníka, do něhož prodaje a kupové domů, gruntů v městě i na předměstí a rolí, luk, zahrad i jiných věcí zápisové se vkládají. Za purkmistrův Martina Lorencova, Jana Zahradky, Řihy perníkáře, konšelův Jana Hlodka, Jíry Chabičovského, Tomáše řezníka, Klimka Ondrušky, Vavřince Rožnovského, Mikuláše Sekaninky, Václava Otky a Václava Paterova skrze mne Martina Ponka jinak Lorencova, písaře radního, založené 1584.

zanou spravedlnost odkázanou po Zuzané Čapce, společně 156 R 15 g, kteréžto peníze prodali Zuzané vdově po Jiříku Třeboňském za 30 R hotových peněz.

V letech 1600 až 1602 položil peníze za dům do obecních 45 R *mistr Petr*. Z dalšího se dovídáme, že to byl druhý muž Zuzany, dále se píše Petr Valemann Vlach, jindy zase Valmandry.

Zuzana a Petr 1602 prodali dům *Janovi, synu Jana zámečnicka* za sumu 600 R. Při tomto kupu uvádí se i nějaký prodáváný inventář: »se 2 bečkami na staré pivo a 4 na bílé a co zamazáno a hřebíkem přibito jest«. Nový majitel dal závdanku 80 R a měl spláceti po 15 R. Zde rukojmí za doplacení nejsou uvedena jmény, písař poznamenal toliko: Rukojmové jsou v rejstříku poznamenáni.

Již 1603 změnil dům opět majitele. Jím se stal *Hans Weigl*. Koupil dům za 600 R. Inventář je uveden jako při předešlém kupu a k tomu ještě se přidává »s šenktyšem, s žejdlíkem a s polumásem cínovým«. Závdanku položil Weigl hotově 40 R a 30 R závdanku měl doložit při vánočních příštích.

Za zápisem o kupu je uvedeno: »Pamět. Poněvadž za těch 30 R, kteréž o vánocích Weigl Janovi položiti má závdanku, rukojmí nepostavil, uvolil se Weigl i spolu manželku svou, jestliže by mu jich nepoložili, že chtějí zase ten dům Janovi zámečnicku postoupiti a těch 40 R, které mu zavdali na hotově, škodovati.«

Po 18 let, od roku 1604, byl dům v držení *Jana Bílka z Uherského Brodu*. V zápise se praví, že koupil dům z jisté vůle a poručení Jeho Milosti páně*) za sumu 600 R. Závdanku položil před pány starší na hotově 70 R, z toho zadržalých (nezaplacených) za 1603 rok 7½ R a za 1604 rok 15 R.

Roku 1611 je zapsáno, že mistr Petr Valmandry s manželkou svou Zuzanou měl na domě zapláceno i s třetinou po Jiříkovi Třeboňském 228 R 10 g a sirotci dva po témž Jiříkovi, Judit a Johanka, měly 153 R 20 g dědičného nápadu, dohromady 382 R. Tuto sumu prodal s vůlí a vědomím manželky a matere sirotků »pro vzdělání a zlepšení živnosti své« pánům starším k obci lipenské za 105 R hotových. — »Však páni starší takovému prodaji peněz sirotků na ten jistý a dokonalý způsob jakožto ochráncové jejich dovolili, že mistr Petr mocí zápisu tohoto ujistil jim

*) Jirí Bruntálský z Vrbna.

zase takovou 153 R 20 g sumu na svém domě a statku po nebožtíku Václavu Kulhánkovi koupenou, takže když na placení přijde, což se začítí má léta 1612 v tom roce 8 R a počnouc 1613 po 10 R platiti má se uvolil.« A tak kladl po 15 R ročně a 1622 položil naposled.

Roku 1622 koupil dům »s přidanky těmi, kteréž tak dle příslušenství domu šenkovnímu přináležejí a což v něm přibito a zamazáno jest« *Martin konvář přijímá Fischer* za sumu 600 R, závdanku Janovi Bílkovi položil 50 R a zůstal na podroky doplácet 550 R.

Zajímavo je, že mezi rukojmími, kteří ručili rukou společnou a nerozdílnou novému držiteli domu za zaplacení kupní ceny, je několik osob, jejichž jména ukazují na německou národnost: Andres sedlář, Wilhelm zlatník, Jiřík Koberth, Matys Mehrynek, Hans Pulk, Kryštof Pulk, Thobias Keller, Andres lazebník, Pavel Oppl, Girg Schuster.

To byli jistě již jedni z nových příchozích, kteří stěhovali se do Lipníka v době bělohorského převratu, kdy někteří nekatolíci, evangelíci a čeští bratři, odhodlali se opustit dosavadní domov, když nechtěli vzdát se svého náboženství.

Ještě téhož roku 1622 přešel dům opět do rukou nového majitele, jímž se stal *Martin Bynka*. Koupil dům za 600 R, závdanku dal konvářovi 50 R, zůstal dopláceti področně 550 R. Mezi rukojmími za doplacení vyskytuje se opět několik německých jmen: Jan Lautnar, Jan Ertl, Mikuláš Heynyk.

J. a M. Mikulíkovi:

Strítežské usedlosti a jejich držitelé před 235 lety.

(Dokončení.)

Č. 73. *Grunt Fridricha Brhla* od otce svého za 300 zl. 20 zl. se jemu z ohledu, že grunt popraviti má, kasíruje. Přídánek: jak předešle.

Č. 72. *Grunt Jana Poluweského* od otce svého za 200 zl. 15 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: jak předešle.

Č. 71. *Grunt Pavla Sedláka* po otci svém za 100 zl. Přídánek: jak předešle. Z následujícího zápisu v gruntovníci zjišťujeme, že tento Pavel Sedlák se vlastně jmenoval Klumpar. Podobně i předchozí držitel toho gruntu

Václav. Tento Václav Klumpar si totiž vzal za manželku chovanici Jury Sedláka (jménem Marianu), které tento grunt potom doporučil. A tak první dva držitelé této usedlosti z rodu Klumparů byli nazýváni podle gruntu ještě Sedláky. Tento rod Klumparů držel tuto usedlost až do r. 1939.

- Č. 70. *Grunt Jakuba Feglara* po otci svém za 200 zl. 14 zl. se jemu na stavení kasíruje. Přídánek: jak předešle.
- Č. 69. *Grunt Jury Keclíka* po otci svém za 250 zl. 25 zl. z ohledu, že grunt popraviti musí, se jemu kasíruje. Přídánek: jak předešle. Tento rod drží grunt č. 69 dodnes; od r. 1891 jako Humplíků.
- Č. 66. *Zahrada Tomáše Rýpara* po Janu Popu za 100 zl. 20 zl. z ohledu, že zahrada zlá jest a takovou popraviti musí, se jemu kasíruje. Přídánek: 1 koňa, půl voza valného a 1 bránu.
- Č. 65. *Zahrada Martina Bílého* po otci svém za 60 zl. 10 zl. se jemu z ohledu, že zahradu popraviti musí, kasíruje. Přídánek: jak předešle.
- Č. 64. *Grunt Václava Hynčice* od Dobiša Škopa za 450 zl. 15 zl. z ohledu, že grunt popraviti musí, se jemu kasíruje. Přídánek 2 koně, půl voza kutého a 2 brány.
- Č. 63. *Zahrada Martina Číhala* po otci svém za 60 zl. 10 zl. se jemu z ohledu, že stavení zlé jest, na opravu kasíruje. Přídánek: jako u č. 66.
- Č. 67. *Mlejn Matěje Mlynáře* po Pavlu Plošticu za 250 zl. Přídánek: 1 koňa, 2 voze, 2 háky, 2 brány, 2 krávy, 1 jalovici a 8 ovec.
- Č. 62. *Zahrada Pavla Brhlíka* po otci svém za 80 zl. 8 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: 1 koňa, půl voza valného, pluh železi a 1 bránu.
- Č. 61. *Chalupa Paula Janíka* po otci svém za 60 zl. Přídánek: rýl, motyka, kohút a slepica.
- Č. 60. Tato usedlost je v gruntovníci uvedena po prvé až roku 1819.
- Č. 56. *Grunt Martina Hynčice* po otci svém za 200 zl. 16 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: 2 koně, půl voza kutého, pluh železi a 2 brány.
- Č. 55. *Grunt Jury Janíčka* od Tomáše Hynčice za 300 zl. 17 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: jak předešle.
- Č. 54. *Grunt Matouše Duchoňa* po otci svém za 300 zl. Přídánek: jak předešle.

danek: jak předešle. Tento rod je dosud držitelem gruntu č. 54.

- Č. 53. *Grunt Tomáše Skalička* po Hanzlu Glosu za 300 zl. Přídánek: jak předešle.
- Č. 52. *Grunt Jana Nováka* po Martinu Mosseru (příženice se k vdově po neboh. M. M.) za 100 zl. 17 zl. se jemu z ohledu, že grunt zlý jest a takový popraviti musí, kasíruje. Přídánek: 1 koňa, půl voza, pluh a 2 brány.
- Č. 51. *Zahrada Martina Hapala* od otčima za 100 zl. 5 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: 1 koňa, půl voza kutého, pluh železi a 2 brány. Tento rod držel usedlost č. 51 až do roku 1940. Od roku 1912 jako Bartošů.
- Č. 50. *Grunt Ondra Číhala* od otce svého za 300 zl. 12 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: 2 koně, půl voza kutého, pluh železi a 2 brány.
- Č. 49. *Grunt Jury Stahalíka* od otce svého za 100 zl. 10 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: 1 koňa, půl voza, pluh železi a 2 brány.
- Č. 48. *Grunt Jury Dobeška* od otce svého za 300 zl. 10 zl. se jemu z ohledu, že grunt popraviti musí, kasíruje. Přídánek: 2 koně, půl voza kutého, pluh železi a 2 brány.
- Č. 46. *Chalupa Jana Žvácka* od (jméno nečitelné) za 100 zl. Přídánek: rýl, motyka, kohút, slepica. Tento rod je dosud držitelem usedlosti č. 46.
- Č. 40. *Grunt Martina Léva* od otce svého za 300 zl. 10 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: 2 koně, půl voza kutého, pluh železi a 2 brány. Tento rod je dosud držitelem gruntu č. 40.
- Č. 33. *Grunt Davida Škopa* od mateři svojí za 200 zl. 12 zl. se jemu z ohledu, že povyhořelý grunt svůj zase vystavil, kasíruje. Přídánek: jak předešle. Tento rod držel grunt č. 33 až do r. 1933.
- Č. 32. *Chalupa Jana Pastyřika* od otce svého za 60 zl. 7 zl. se jemu na stavení kasíruje. Přídánek: rýl, motyka, kohút a slepica.
- Č. 28. *Chalupa Jakuba Horáča* od Václava Matějčíka za 60 zl. 12 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: jak předešle.

- Č. 27. *Zahrada Francka Křepelice* od otce svého za 100 zl. 10 zl. se jemu z ohledu, že zahradu popraviti musí, kasíruje. Přídánek: 1 kůň, půl voza, pluh železi a 2 brány.
- Č. 26. *Zahrada Jindry Havla* po Václavu Czaparku (příženice se k dceři V. Cz.) za 100 zl. drahní let Václav Czaparka na ní zůstával a mnoho vynaložil, i zdraví při ní pozbyl... Přídánek: jak předešle. Tato usedlost ke konci minulého století rozprodána. Ze zbytku pozemků a rozdělením stavení utvořeny dvě menší hospodářství: č. 26 a č. 130.
- Č. 10. *Mlejn Jakuba Josefa* od Jana Šafránka za 300 zl. Přídánek: všechno příslušenství ke mlejnu.
- Č. 23. *Zahrada Pavla Foltinka* od otce svého za 60 zl. Přídánek: jako u č. 27.
- Č. 22. *Zahrada Josefa Valoucha* od Martina Kozáka za 100 zl. 12 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: 1 koňa, půl voza, pluh železi a 1 brána.
- Č. 20. *Zahrada Jana Zymy* po otci svém za 100 zl. Přídánek: 1 koňa, půl voza valnyho, pluh železi a 2 brány.
- Č. 19. *Chalupa Ondry, Haráče* po otci svém za 40 zl. 5 zl. se jemu na opravu stavení kasíruje. Přídánek: rýl, motyka, kohút a slepica.
- Č. 18. *Zahrada Jana Klumpara* po otci svém za 100 zl. Přídánek: 1 koňa, půl voza, pluh železi a 1 brána.
- Č. 17. *Zahrada Jana Mikulíka* po Janu Tonzeru (příženice se k vdově po J. T.) za 200 zl. Přídánek: 1 koňa, půl voza valnyho, pluh žel. a 2 brány.
- Č. 2. *Mlejn Urbana Mlejnaře* po bratru svém za 60 zl. Přídánek: obyčejné mlynářské náčiní.

Všech tehdejších usedlostí bylo celkem 50. Z toho je: 1 fojtství, 29 gruntů, 12 zahrad, 5 chalup a 3 mlýny.

Z těchto 50 usedlostí mělo stavení v dobrém stavu asi 17 a za velmi špatné je možno považovati 5.

Od roku 1712 až do dnešního dne drží své grunty nepřetržitě (po meči i přeslici) 6 rodů. Do nedávna ještě byly držiteli dalších 5 rodů.

Tento přehled držitelů usedlostí před 253 lety je pro nás tím vzácnější, že naši předkové tehdy prožívali jednu z nejtěžších dob selského stavu. Škoda, že nám někdo nemůže o nich více říci, nežli tato stručná data.

Františka Šustková, Spálov:

Spálovské tětky.

(Hornooderským nářečím ze Spálova.)

Ve Spálově sa múví moravsky, ale jinač ež v jiných dědinách. V tem našem nářečum ľudj tu řeč hrubě v hubách válaajú. Najlepčj to umňá roby a staré baby, ty naše spálovské tětky. Ty dú hneď ráno baj ve všední deň do kosteua. Tam sĵ zazpívnu kerúsik pěsničku, pořičú sĵ a už je jím zasěkaj lepčj. Dy dú z kosteua. rozprávjajú spouem a obrátá ceuú děđjnu žhúru nohama.

Hneď potom sa stavjá do gvelbu ke kupcovjĵi, nakúpjá plyný obrúsek všelijakeho krámu a potem hajdy dom. Doma na dvoře je už hromady zhuky; kury, husy, kačeny a morky břiščú, protože mají hjad a nemóžu sa dočkať, ež jím hospodyň nečeho nasype. Baj krávy, jaovjĵice a telacka ve chlévě stojacı řvú, chcú jĵ ven škubať.

Selka sa ceuý deň mosí točit jak na obrtliku. Leti z domu na polo a zasěkaj fiči s pola dom honem vařit. Zavdy je už baj netrefná nad samú práci a samým kalupem. K temu všeckemu sa k pouedňu přjhrnú pachóci a dívky s pola dom k jĵdu, ó šmandelky, a hauečky, vdóky, potuameniky lebo hnětky sú ešče syrové! To je potem tumel!

Poznámky:

Uvedený text je ukázkou hornooderského nářečí, kterým se mluví ve Spálově, v Luboměři a převážně též na Heltinově. (Podobným nářečím, s větším ovšem sklonem k dialektu opavskému, mluvilo se v minulém století v sousedních obcích ve Slezsku v Klokočově a v Klokočůvku až do jejich poněmčení. Nejstarší pamětníci tohoto nářečí v Klokočově, odešli teprve s odsunem Němců v r. 1946.) Ukázkou zapsala předčasně zesnulá lidopisná pracovnice Františka Šustková, učitelka ve Spálově (20. 2. 1901 — 11. 10. 1941), transkribici upravil a poznámkami doplnil bratr jmenované Fr. Šustek.

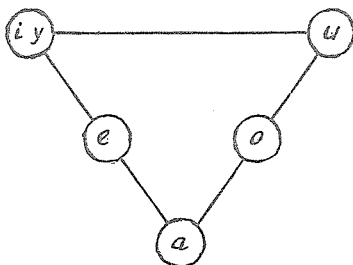
Místo tvrdého ĵ používá se na Spálovsku obecně t. zv. obalovani, t. j. tvrdé ĵ vyslovuje se jako velmi krátké u, které označujeme pod ním napsaným ležatým obloučkem: ů. Střídání dvojího ĵ v nářečí hornooderském je téměř bez výjimky obdobné užívání dvojího ĵ ve slovenštině. Kde je ve slov. měkké ĵ, je v horn. oder. nářečí ĵ; kde je ve slov. ĵ, je v horn. oder. nářečí tvrdé ĵ, vyslovované jako krátké ů. Příklad: sl. tela = h. o. tela, ale sl. lavka = h. o. ůavka.

Odlíšná výslovnost samohlásek hornooderského nářečí oproti normální výslovnosti samohlásek spisovného jazyka je označena takto:

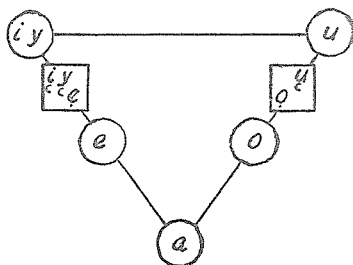
• tečka pod samohláskou znamená zavřenější, užší výslovnost {*ɔ̣*, *ɛ̣*},
• svislý oblouček pod samohl. znamená otevřenější, širší výslovnost (*ɪ̯*, *ʏ̯*, *ʊ̯*).

Pro přehlednost budiž uveden trojúhelník samohlásek:

a) spisovného jazyka:

b) hornooderského nářečí:

Ve čtvercích jsou vepsány samohlásky, odlišné od samohlásek spis. jazyka. Výslovnost otevřeného *ɪ̯*, *ʏ̯* je velmi blízká, někdy téměř totožná s výslovností zavřeného *ɛ̣*. Podobně i výslovnost otevřeného *ʊ̯* shoduje se téměř s výslovností zavřeného *ɔ̣* (příklady: *něň̩*, *můž̩*).

Při transkripci použito v zásadě »Pravidel pro vědecký přepis dialektických zápisů« (Věstník české akademie věd a umění, roč. 1943 čís. 1) s tím rozdílem, že pro pohodlnější čtení textu byla ponechána obě *i* a *y* podle běžných pravopisných zvyklostí, ale při tom se stejnou fonetickou platností (*i* = *y*), a že nebyl úmyslně fonetický princip důsledně zachován tam, kde by byl na újmu čitelnosti nebo srozumitelnosti textu. Frant. Šustek.

Antonín Jambor:

Záhorská svatba.

Za mnohých a pěkných obyčejů koná se na Záhoří svatba.

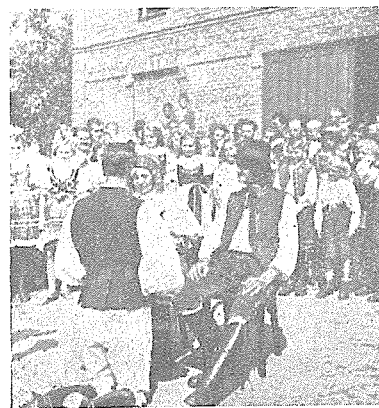
Když ženich přijde k nevěstě na námluvy, přijme se vlídně, ale nevěsta se vytráčí do kuchyně. Napřed se od-bývá »srokování«. Předě dvěma sousedy z obce upíše otec nevěstě věno a zase naopak zavádí ženich nevěstě své jmění, aby všim společně hospodařili, až budou svoji. (Tato smlouva čili »srokování« dojde platnosti u okresního soudu, kam chodí obě strany obyčejně ještě před svatbou.) Potom jde družba pro nevěstu, dovede ji doprostřed

jizby a ona se musí podívatí ženichovi do očí. Pak zase odejde, ale nechá dveře trochu otevřené, aby všechno slyšela. Po úmluvě jdou v pátek vždy do fary na katechismus, načež jsou v neděli ohlášky. V neděli před vdavkami chodí dva družbové, jeden z nevěstiny, druhý z ženichových přátel, zvát na svatbu. (Před stavením, kde družky nevěstiny bydly, vystřelí z pistole než vstoupili.) Když vešli, říkají:

»Šak vám věřime, pane hospodáru, že nám se své manželko za zlé nebudete mítí, že sme tak slavnostně do vašeho domu vstúpili, šak ne z vůle našeho chtění, ale z vůle pana ženicha dovolení. Vzkázala vám mladá nevěsta a mladé ženich, a já se svým poctivým kamarádem na místo jejich, abyste se za ně nestyděli, dá-li Pán Bůh dočkat v óterý, do soběchlebského ochrámu Páně se na jejich svatbu vypravili, chcó se vám všem dobrém odměnití, lesí vám ne, tož vašim dítkám, alebo vašim přátelom. Pochválen buď Ježíš Kristus.«

Hospodyně donese chleba družbům, aby si ukrojili, pobizejce je: »Ukréte si našeho chleba, aby té nevěstě kury nesly!«

V neděli se již chystá ke svatbě, pekou se koláče, velké i malé, jimž říkají »růže«. Peče se do úterka, neboť se mnoho pečiva roznese po osadě i přes pole darem »za počku«, a sice dostane každý dva veliké trnkové koláče, nebo hruškové, nebo tvarohové, nebo několik růží, a k tomu sklenici »sladké«. Též děti z dědiny chodí si pro dárky.

Odpros rodičů.

V pondělí obejde otec nevěstin dědinu, zve na svatbu, podobně zase v úterý, kdy obchází dva, on a družba. V ten den, den svatby, sejdou se přátelé do nevěstina domu i se ženichem, rodiče zasednou na legátka, na zem se prostře turecký šátek a na šátek si kleknou snoubenci, prosíce ústy výmluvného družby od rodičů požehnání na společnou pouť životem, Družba říká:

»Pochválen buď Pán Je-

žíš Kristus! Milí přátelé a pozvaní hosté. Jest Vám všem povědomo, že tato nevěsta chce svůj panenské stav proměnit a ve stav manželské stápniti. Nedělá to ona ze své vůle, ale že to Boží přikázání, od Boha prvním rodičům založený, na to podle křesťanského zvyku všecko vykonávaný, jest v Soběchlebském chrámu Páně třikrát ohlášena a žádná příčina, ani od strany rodičů, ani od strany duchovních není. Tak, milá nevěsto, se odprosíš. Poněvác ta nemožeš pro veliké pláč a žel, že mosíš svoje panství ztratit, budeme prosit spolem. (Nevěsta říká za družbou): Tak prosím vás ponejprv, podruhé a potřetí, vás tatičku a ma-

Vůz se svatebčany.

Foto J. Bombera, Lipník n. B.

měnko, pro Boha, pro všechny svatý, lesi sem vám v čem ublížila neb vás v čem rozhněvala, abyste mi z lásky odpustili.«

Nato rodiče žehnají nevěstu a po ní také jejího ženicha na čele, řkouce: »Doproved' tě Bůh do té svátostia, požehné ti ve jménu Otce i Syna i Duchu svatého — Amen!« Pak všichni pokleknou a modlí se třikrát modlitbu Páně.

Potom zazpívají dróžky s družbama:

S Pánem Bohem, dveři moje, co chodily nohy moje,
s Pánem Bohem dveřičky, co chodily nožičky!

Pokračování.

zachycen, prohlédnut, vyšetřen, uvážen, vyložen, zařazen, vytěžen pro rozmnožení potřebných zkušeností. Vyvinula se rozsáhlá, propracovaná lesní věda a Vrba ji uvedl do beletrie ne už jako pouhý milovník lesních dojmů a rozkoší, nýbrž jako rozkochaný životopisec lesa a všeho, co v něm roste; dýše, touží, zápasí, opájí se slastmi úkojů, trpí a umírá. Stran 304, brož. 66 Kčs, váz. 91 Kčs.

Nahladatelství Práce, Praha II, Václavské nám. č. 15, vydalo:

Nový Upton Sinclair. Po románech »Konec světa« a »Mezi dvěma světy« vycházejí *Dračí zuby* (Práce, brož. 250 Kčs) třetí svazek Sinclairova vrcholného románového díla, cyklu, jenž znázorní politické dějiny světa mezi dvěma válkami. Zatím co první dva romány zabíraly úsek od roku 1913 do roku 1929, vypráví »Dračí zuby« o nové vrcholně kritické době let 1929—1934, kdy zároveň s hlubokou hospodářskou krizí, která se rozšířila z Ameriky do Evropy, rostl a vítězil v evropských zemích fašismus a nacismus. Ústřední postava Sinclairova díla, Lanny Budd, syn amerického zbrojáře a petrolejáře, pohybuje se mezi onou výlučnou třídou amerického i evropského světa, která rozhoduje o míru a válce, o chlebu a bidě milionů. Lanny Budd poznává temné rejdy plutokracie i diplomacie v Americe, Francii i v Německu, kde okouší hloubku hnědého ďábelství, když se snaží zachránit svého židovského přítele před nacisty. Sinclair vytvořil »Dračími zuby« opět román sytého a plného děje, jenž čtenáře uchvátí svou mnohotvárností a pestrostí. Překlad je dílem A. J. Šťastného.

Čtyři břehy. Velmi zajímavý román z venkovského prostředí, fabulačně vyvážený, originální námětem i zpracováním, je dílo Olgy Marešové *Čtyři břehy* (nakl. Práce, brož. 75 Kčs). Celý příběh je vyprávěn v první osobě a vypravěčem je hrbáček David, jeden ze čtyř synů z hospodářství u soutoku dvou řek. Znetvořenost a ošklivost nutí Davida, aby byl pouhým pozorovatelem života. Ale »dívat se pozorně kolem sebe je tolik, jako dvakrát žít« a David odhaluje pronikavým zrakem lidská nitra, sleduje životy svých bratrů, jejich vášně, je mimovolným svědkem vraždy, pochopí mnohé, co jiní nechápou... Strohá fabule by ovšem nevystihla jemnost, s níž autorka líčí bez sentimentality složité a polouvědomělé duševní stavy prostých hrdinů, zachovávajíc při tom strohý a epický ráz vyprávění. Čtyři břehy jsou románem, jenž má cosi mohutného, baladického, atmosféru velkých severských skladeb románových.

Bernard Shaw a jeho nové dílo. Není třeba představovat někomu *Bernarda Shawa*. Ať čtenář či návštěvník divadel, nebo socialista, každý byl potěšen, pobaven a zároveň poučen některým ze Shawových děl. Jeho první poválečná kniha, která u nás vyšla, *Politika pro každého* (Práce, brož. 150 Kčs), bude mít stejný úspěch, jako klasický předválečný »Průvodce inteligentní ženy po socialismu a kapitalismu«. Není to jen slabikář moderní politické vědy, je to souhrn ohromných životních zkušeností jednaděvadesátiletého genia, který býval proletářským intelektuálem a dnes je nejbohatším spisovatelem světa, který býval neúspěšným romanopiscem a dnes je světovou duchovní autoritou. Čtenář se tu doví o všem, co dnes hýbá světem — a mnoho o autorovi samém, neboť, aby názorně vysvětlil na př. teorii bankovníctví, neváhá udat příklad z vlastní životní zkušenosti... Kniha je napsána s onou nenapodobitelnou směsí humoru, ironie a vážnosti, která vytváří jedinečný styl Bernarda Shawa. Je to zas jednou vzácné dílo, kterým se čtenář poučí — a při tom bude číst s úsměvem na rtech.

Lidem dobré vůle. Smysl pro právo, pravdu a spravedlnost, to jsou význačné vlastnosti důsledného bojovníka za spravedlivější zítřek, *Antonína Zápotockého*. Při čtení jeho rozhlasových projevů a článků, které vyšly v souborném knižním vydání pod názvem *Po staru se žít nedá* (nakl. Práce, brož. 48 Kčs), znovu si uvědomujeme, jak je nám zapotřebí mužů, kteří burčují a bojují proti všem nezdravým zjevům a zlořádům, jež minulost vrhá na dnešek. Každý člověk dobré vůle, jenž má v srdci touhu, abychom byli všichni lepšími a jenž chce poznat, jak nalezneme cestu do šťastné budoucnosti, přečte si ze zájmem knihu, kterou napsal jeden z jeho řad.

Paměti amerického diplomata. Každý, kdo v tisku sleduje význačné diplomatické události, jež se udály během posledního dvacetiletí, zná jméno *Sumnera Welles*, Rooseveltova osobního přítele, muže, který hrál důležitou úlohu v zahraniční politice Spojených států. O své osobní účasti na zákulisních diplomatických událostech kolem druhé světové války, vydal osobní svědectví v knize *Roosevelt zachraňuje mír* (nakl. Práce, brož. 150 Kčs). Ve chvíli, kdy nad Evropou se stahovala první válečná mračna, byl Welles prezidentem Rooseveltem vyslán do Evropy, aby přinesl jeho poselství a varoval před rozpoutáním války. V knize přináší rozhovory s Hitlerem, s Mussolinim, s Ribbentropem, Cianem a s vynikajícími státníky západních mocností. Zajímavé postřehy, hluboké zaujetí pro věc míru, moudrá uslechtilost a zdrženlivost, s jakou Welles odhaluje i leccos sensačního — činí z této knihy vzácnou četbu. V závěru seznamuje tento vynikající státník čtenáře s tím, jak si představuje plán nové světové organizace. Tento plán, od něhož se politika Spojených států velmi odchytila, je asi příčinou, proč Wellesova kniha je z nejtěštěnějších v Americe — a bude i u nás... Překlad je dílem E. Klingera.

HÁDANKÁŘSKÝ KOUTEK

1. Lidové hádanky.

- a) Celou zimu jí a v létě se postí.
 b) V zimě slouží, v létě zuby suší.
 c) Kdy lze nésti vodu v koši?
 d) Který nos necítí?

Přišel k nám 1234,
 spravil nám 5234
 bez sekyry, bez dláta,
 byl pevný 6234.

3. Číslovka.

2. Číselka.

Když přijde 1234, neproudí ve
 stromech 3214.

..... zvíře
 vodní rostlina
 *..... dřive se jí trestaly děti.

4. Rozšiřovačka.

5. Královská procházka.

H	s	d	t	n	u	á	i	
e	l	á	e	a	ž	k	t	ř

Rozluštění hádanek zašlete do 20. února 1948 redakci. — Rozluštění hádanek z čís. 5.: vánoce, vánice, sanice; koleda; radar; v, ma, len, laso, měsíc, vánoce; vrkoč, nový rok, jesle.